

Беляєва Марія Сергіївна

студентка групи КОБ-1-12-4.0д, 3 курс, напрям підготовки «Корекційна освіта (логопедія)»
masheeeenka@ukr.net

Науковий керівник

Таран Оксана Петрівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка
op.taran@kubg.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми особливостей ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення та визначено сутність ігрової діяльності, розвиток гри протягом дошкільного дитинства, види ігор у дітей дошкільного віку, проблеми ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку в нормі та при порушенні мовлення. Представлені результати емпіричного дослідження ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення на основі порівняння ігрової діяльності з дітьми старшого дошкільного віку з нормативним розвитком та визначено особливості їх ігрової діяльності.

Ключові слова: ігрова діяльність; спонтанна гра; організована гра; діти старшого дошкільного віку; загальне недорозвинення мовлення.

Актуальність та доцільність дослідження. Провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра. Саме гра створює зону найближчого розвитку дитини. Дія в уявному полі, в уявній ситуації, створення довільного наміру, утворення життєвого плану, вольових мотивів – все це виникає в грі та просуває дитину на вищий рівень її розвитку. По суті, через ігрову діяльність і відбувається розвиток дитини [1].

У дітей із загальним недорозвиненням мовлення порушене не тільки мовлення, а й взагалі всі психічні процеси відстають у своєму розвитку. При таких відхиленнях спостерігається своєрідність розвитку мислення, пам'яті, уваги тощо, що може зумовлювати певні особливості ігрової діяльності дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

Аналіз останніх публікацій. Проблема розвитку ігрової діяльності дітей докладно розглядалась в працях Л. С.Виготського, Р. Р. Калининої, Д. Б. Ельконіна, А. П. Усової. Сучасні українські науковці Л. П. Василенко

В. О. Кондратенко, С. Ю. Конопляста, Н. В. Кудикіна, І. С. Марченко, О. Н. Усановою М. В. Савчин розглядають формування соціальної спрямованості дитини дошкільного віку у грі в нормі та при порушеннях мовлення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення особливостей ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення на основі проведення теоретичного та емпіричного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людська гра, на думку Д. Б. Ельконіна, – це така діяльність, у якій відтворюються соціальні відносини між людьми поза умов безпосередньо діяльності. У сучасному суспільстві дорослих розгорнутих форм гри не має, її витіснили і замінили, з одного боку, різні форми мистецтва, а з іншого – спорт. Гра в розгорнутій формі рольової гри продовжує жити в дитинстві, представляючи собою одну з основних форм життя сучасної дитини [2, с.6].

Усова А. П. зазначає, що, граючи, дитина завжди знаходиться у визначених відносинах з дитячим колективом, навіть якщо діти грають удвох, утрюх. Переважна більшість спостережень говорить про те, що дитині для розвитку гри потрібно суспільство дітей. Отже, взаємини дітей в іграх – найважливіший елемент існування самої гри, її двигун. Із взаєминами пов'язані і почуття: задоволення чи незадоволення собою та інші (радість, дитяча гордість, заздрість) [10, с.58].

Дитяча гра – це діяльність, спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, в якій дитина відображає враження від їх пізнання [7, с.143].

У ході дослідження вікових особливостей дошкільників М. В. Савчин та Л. П. Василенко зазначають, що розвиток гри упродовж дошкільного віку відбувається за такими напрямками [9]:

1. Зміна сюжету ігор. Для різних народів характерні особливі сюжети. Одночасно їм властиві спільні тенденції розвитку: від ігор на побутовий сюжет

(«доньки – матері» у молодших дошкільнят) до ігор з виробничим сюжетом («лікарня», «залізниця», «школа» – у середніх дошкільників), далі – із суспільно-політичним сюжетом («війна», «парламент» – у старших дошкільнят).

2. Зміна об'єкта гри. У дошкільному віці гра розвивається від відтворення дій із предметами (миття посуду, випікання пасочки, малювання писанки, одягання ляльки - в молодшому дошкільному віці) до відтворення стосунків між дорослими (в середньому дошкільному віці), а в старшому дошкільному віці головним стає виконання правил відповідно до взятої на себе ролі.

3. Зміна відношення між уявною ситуацією і правилом.

4. Зміна характеру перенесення значень з одного предмета на інший. У молодшому дошкільному віці для дитини важлива зовнішня подібність іграшки з реальним предметом. Пізніше подібність поступово втрачає свою важливість.

5. Зміна дій. Із розвитком ігрової діяльності дії дитини стають згорнутими, перетворюються на символічні.

6. Зміна характеру стосунків між дітьми. У грі існують ігрові (ставлення дітей одне до одного як до ролей) і реальні (взаємини дітей між собою) стосунки. На перших порах провідними є реальні стосунки, які поширюються і на розподіл ролей у грі. З часом реальні стосунки стають усе більше підпорядкованими ігровим.

Сучасні дослідники розділили гру дітей дошкільного віку на дві системоутворювальні групи [5]:

Творчі ігри – це креативна (від лат. creatio – творення) діяльність дітей, яка розгортається за їх власною ініціативою. До творчих ігор належать: сюжетно-рольові, конструктивно-будівельні, ігри-драматизації та театралізації, ігри з елементами праці, ігри-фантазування.

Ігри за правилами, які передбачають реалізацію дітьми попередньо створеної дорослими змістової і процесуальної основи. Дії і поведінка гравців обумовлюються ігровими правилами, які сформульовані в описі гри. Ця група

ігор охоплює такі різновиди: дидактичні, пізнавальні, рухливі, спортивні, хороводні, народні, інтелектуальні, комп'ютерні, ігри-розваги.

Науковці В. О. Кондратенко, С. Ю. Конопляста, І. С. Марченко зазначають, що у дітей-дошкільників з порушеннями мовлення ігрова діяльність відстає у розвитку [4]. Психологічні дослідження гри дітей з тяжкими порушеннями мовлення 4 - 5 років, проведені О. Н. Усановою, свідчать що в іграх найчастіше спостерігається ситуативне маніпулювання іграшками і предметами; у самостійній грі дитина дошкільного віку майже не застосовує предметів у ігровому розумінні [10].

Зміст гри найчастіше є відображенням відомих способів дії з предметами або ознайомлення з властивостями іграшок. Конкретного задуму в процесі гри з лялькою або іншими іграшками немає. Діти не добирають потрібних для того чи того сюжету іграшок. Гра з сюжетними іграшками зазвичай має процесуальний характер, наприклад, діти возять по кімнаті машинки, одягають та роздягають ляльку, возять коляску (з лялькою або без неї) тощо. Ігри дітей з іграшками логічно не пов'язані. Наприклад, у процесі гри з лялькою дитина ставить на іграшкову плиту каструльку, однак немає дій, які б свідчили про приготування обіду або годування ляльки [4].

Діти з тяжкими порушеннями мовлення прагнуть контактувати з ровесниками, однак в ігровій діяльності взаємодія дітей відбувається або у вигляді сумісної рухової активності (діти разом бігають, стрибають тощо) або спостерігають за грою ровесника і копіюють його дії з іграшкою. Діючи таким чином, дитина, як правило, не розуміє замислу його гри і передає лише зовнішній аспект дії.

Гра у дітей з порушенням мовлення здійснюється лише у процесі безпосереднього впливу слова дорослого й обов'язкового керівництва нею. На початку ігрові дії відбуваються в умовах обмеженого мовленнєвого спілкування, що призводить до звуження гри, збіднення сюжету. Без спеціального навчання гра, спрямована на розширення словника і життєвого досвіду дітей з мовленнєвими порушеннями, самостійно не формується [4].

Отже, як показало наше теоретичне дослідження, ігрова діяльність дітей з порушеннями мовлення відстає у своєму розвитку. Тому емпіричне дослідження ігрової діяльності вимагає від нас порівняльного дослідження різних аспектів цього виду діяльності у дітей з порушеннями мовлення та з нормативним розвитком.

Дослідження проводилося в дошкільному навчальному закладі № 110 компенсуючого типу для дітей з тяжкими порушеннями мовлення м. Києва та дошкільному навчальному закладі «Пролісок» с. Старі Петрівці, київської області. В нашому дослідженні брали участь діти віком 5-6 років, що склали дві вибірки: 1) діти старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення (5 осіб); 2) діти старшого дошкільного віку з нормативним розвитком (5 осіб).

Метою нашого емпіричного дослідження є виявлення особливостей ігрової діяльності дітей із загальним недорозвиненням мовлення на основі порівняння їх ігрової діяльності з ігровою діяльністю дітей з нормативним розвитком.

На основі вивчення літератури за досліджуваною проблематикою [3, 6, 8] ми використали критерії ігрової діяльності, за якими здійснювалося дослідження:

- 1) розподіл ролей;
- 2) основний зміст гри;
- 3) виконання правил;
- 4) стійкість інтересу;
- 5) наявність знань відповідно до завдання гри;
- 6) використання рольового мовлення;
- 7) досягнення результатів гри.

Результати спостереження за спонтанною та спрямованою ігровою діяльністю дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення та дітей з нормативним розвитком показали, що розвиток ігрової діяльності має певні відмінності.

При спостереженні за спонтанною ігровою діяльністю ми виявили, що діти із порушеннями мовлення не володіють розгорнутою сюжетно-рольовою грою. Під час спостереження діти самостійно обрали дидактичну гру («Лото») і виконували завдання гри. Тоді як, діти з нормативним розвитком організували свою ігрову діяльність у спонтанних сюжетних іграх «Салон краси» та «Доньки-матері» (див. рис.1).

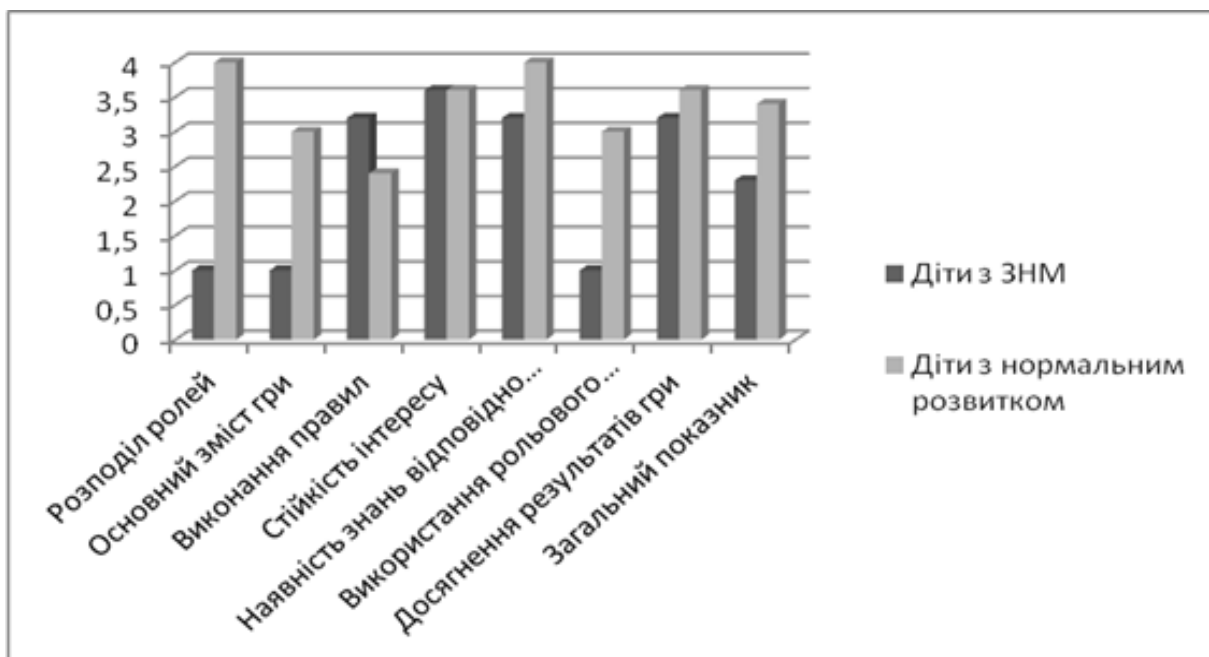

Рис 1. Особливості спонтанної гри у дітей із загальним недорозвиненням мовлення та з нормативним розвитком

Отже, із результатів, представлених на рис.1, ми бачимо, що діти із загальним недорозвиненням мовлення виявляють труднощі в розгортанні змісту спонтанної гри, в розподілі ролей та використанні рольового мовлення.

Організація спрямованої ігрової діяльності проводилась у вигляді застосування дидактичної гри «Склади речі у шафу». На основі результатів проведення спрямованої ігрової діяльності нами було виявлено, що у дітей із нормативним розвитком показники за критеріями ігрової діяльності були вищі, ніж у дітей із загальним недорозвиненням мовлення, хоча вони мають більший досвід проведення дидактичних ігор (див. рис.1).

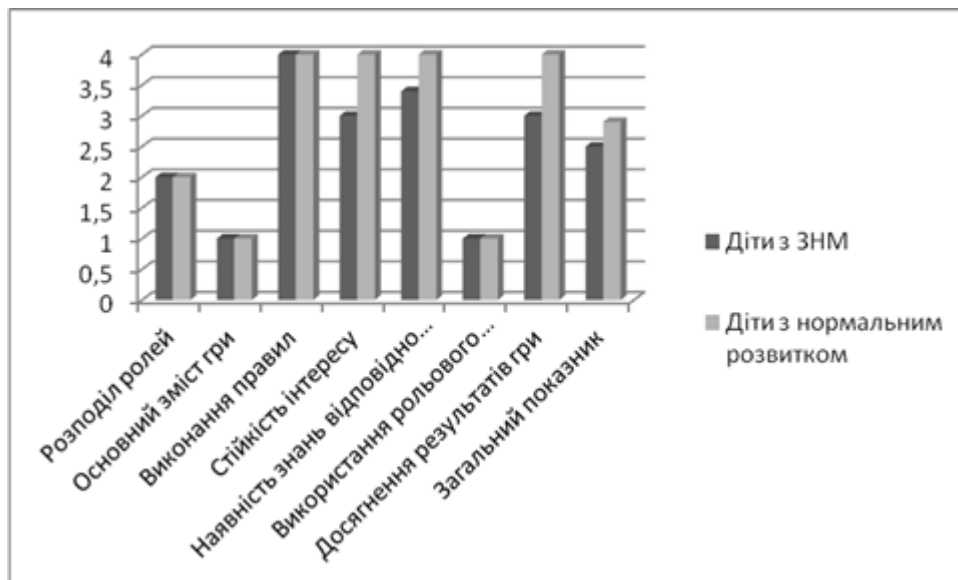

Рис 2. Особливості організованої гри у дітей з загальним недорозвиненням мовлення та з нормальним розвитком

Зокрема, у дітей із загальним недорозвиненням мовлення спостерігаються обмежений запас знань про навколишній світ, що відображається у виконанні дидактичних ігор; труднощі в досягненні результату гри, що можуть бути зумовлені зниженою мотивацією досягнення результату, незрозумінням мети діяльності, достатня стійкість інтересу до гри за умов супроводу вихователя.

Данні експертної оцінки підтверджують, що здатність до розподілу ролей, знання відповідно до завдань гри, виконання правил, використання рольового мовлення та спрямованість на результати ігрової діяльності у дітей із загальним недорозвиненням мовлення є менш сформованими, ніж у дітей з нормативним розвитком.

Отже, у дітей із загальним недорозвиненням мовлення ігрова діяльність сформована переважно на середньому рівні у порівнянні з дітьми які мають нормативний розвитком та достатній рівень сформованості ігрової діяльності.

Висновки. Результати аналізу психолого-педагогічної літератури та проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що ігрова діяльність дітей із порушеннями мовлення відстає у своєму розвитку, особливо спонтанна ігрова діяльність та сюжетно-рольова гра, яка є провідним видом діяльності дітей старшого дошкільного віку і засобом формування й розвитку у них психічних процесів і новоутворень. Недостатній рівень розвитку сюжетно-

рольової гри у дошкільнят із порушеннями мовленнєвої діяльності зумовлений специфікою розвитку у них усіх психічних процесів: уповільненим темпом мислення, недостатністю концентрації уваги, зниженою пізнавальною активністю, заниженою самооцінкою. Тому в дітей з порушеннями мовлення варто корегувати не тільки мовлення, а й сприяти розвитку ігрової діяльності, тобто сюжетно-рольової гри, яка є провідним видом діяльності для дітей цього віку, оскільки саме вона є потужним засобом для розвитку психічних процесів та особистості дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка / Психология развития / Л. С. Выготский. – СПб.: Питер, 2001. – С. 56-79.
2. Эльконин Д. Б. Психология игры / Д. Б. Эльконин. – М.: Педагогика, 1976. – 304с.
3. Калинина Р. Р. Психолого-педагогическая диагностика в детском саду / Р. Р. Калинина. – СПб.: Речь, 2003. – 144 с.
4. Конопляста С. Ю. Логопсихологія: навч. посіб. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак. – К. : Знання, 2010. – 293 с.
5. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: [Монографія]. – К.: КМПУ, 2003. – 272 с.
6. Обучение сюжетно-ролевой игре дошкольников с проблемами в интеллектуальном развитии: учеб.-метод. пособие / [Под ред. Л.Б. Баряевой, А.П. Зарин, Н.Д. Соколовой]. – СПб. : ЛОИУУ, 1996. – 95 с.
7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: нав. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2004. – 455 с.
8. Психология детства. Практикум. Тесты, методики для психологов, педагогов, родителей / [под редакцией члена-кор. РАО А. А. Реана]. – СПб.: «Прайм-ЕВРО-ЗНАК», 2003. – 244 с.
9. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко – К.: Академвидав, 2005. – 300 с.
10. Усова А. П. Роль игры в воспитании детей / А. П. Усова / [под ред. А. В. Запорожца]. – М., «Просвещение», 1976. – 196 с.

Беяева Мария Сергеевна

Студентка группы КОБ-1—12-4.0д, 3 курс, направлена подготовки «Коррекционное образование (логопедия)»,
masheeenka@ukr.net

Научный руководитель

Таран Оксана Петровна

кандидат психологических наук, доцент кафедры специальной психологии, коррекционного и инклюзивного образования Института человека Киевского университета имени Бориса Гринченко,
op.taran@kubg.edu.ua

ОСОБЕННОСТИ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ

Аннотация. В статье осуществлен теоретический анализ психолого-педагогической литературы по проблеме особенностей игровой деятельности детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи и определена сущность игровой деятельности, развитие игры на протяжении дошкольного детства, виды игр у детей дошкольного возраста, проблемы игровой деятельности детей старшего дошкольного возраста в норме и при нарушении речи. Представлены результаты эмпирического исследования игровой деятельности детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи на основе сравнения игровой деятельности с детьми старшего дошкольного возраста с нормативным развитием и определены особенности их игровой деятельности.

Ключевые слова: игровая деятельность; спонтанная игра; организованная игра; дети старшего дошкольного возраста; общее недоразвитие речи.

Maria С. Byelyayeva

student of KOb-1-12-4.0d group, direction of «Correctional education (speech therapy)»
masheeenka@ukr.net

Scientific adviser

Oksana P. Taran

candidate of psychological sciences, Assistant Professor of Special Psychology, Correction and Inclusive Education, Institute of Human sciences Borys Grinchenko Kyiv University
op.taran@kubg.edu.ua

FEATURES OF GAMING ACTIVITIES OF PRESCHOOL CHILDREN WITH GENERAL SPEECH UNDERDEVELOPMENT

Abstract. The article presents a theoretical analysis of psychological and pedagogical literature on the problem gaming features of preschool children with the general underdevelopment of speech and defines the essence of gaming activities, the development of games for preschool children, types of games for children of preschool age, the problem of game activity age children in health and speech disorders. The results of empirical studies of game activity preschool children with the general underdevelopment of speech based on a comparison of their gaming activities with children preschool age with the regulatory development and identify the features of their play activity.

Keywords: play activity; spontaneous play; organized game; children preschool age; general underdevelopment of speech.